

KIBRIS

garanti antlaşmasının 4. maddesine dayanarak tek taraflı müdahale etmek zorunda kaldı ve 20 Temmuz 1974'te Kıbrıs Türk Barış Harekâtı'nı başlattı. 20-22 Temmuz günleri arasında Türk Silahlı Kuvvetleri Kıbrıs'ta küçük bir bölgeyi tuttu. Türkiye'nin bu müdahalesinin yasal olduğunu, Atina Yüksek Mahkemesi 21 Mart 1979 tarihinde almış olduğu 2658/79 sayılı kararla da tescil etti. Barış harekâtının neticesinde Nikos Sampson iktidardan uzaklaştırıldı, Yunanistan'da cunta düştü. Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi kararına uyularak 22 Temmuz günü saat 17'de ateşkes uygulandı. Türk tarafı ateşkese uyduysa da Rum tarafı ağır silâhlarla birçok Türk köyüne saldırılara başlayıp bazı köyleri işgal etti, pek çok Türk'ü esir aldı.

15 Temmuz darbesinden sonra İngiltere, garantör devletler arasında yapılacak görüşmelerle meselenin halledilmesini önerdi ve 20 Temmuz tarihli 353 sayılı Birleşmiş Milletler kararıyla garantör devletler 25 Temmuz 1974'te Cenevre'de toplandı. Tartışmalı görüşmelerden sonra 30 Temmuz 1974 tarihinde bir protokol imzalandı. Buna göre, 1. Bir güvenlik bölgesi kurulacak. 2. Yunan ve Rum askerleri tarafından işgal edilmiş bulunan bütün Türk köyleri derhal boşaltılacak. 3. Göz altına alınmış olan asker ve sivil personel ya mübadele edilecek veya serbest bırakılacak. 4. Kıbrıs'ta barışın sağlanması ve anayasaya uygun hükümetin yeniden kurulması için görüşmelere devam edilecek. Bu birinci Cenevre toplantısına katılan üç dışişleri bakanının yayımladığı bildiride, "Kıbrıs Cumhuriyeti'nde Kıbrıs Rum ve Türk toplumu olmak üzere iki otonom idarenin var olduğu not edilmiştir" denilmiştir.

Cenevre Antlaşması Yunanistan tarafından olumlu karşılanmadı. Yunanistan'dan Kıbrıs'a çok sayıda takviye birliği, silâh ve cephane yola çıkarıldı. Bunun üzerine 8 Ağustos'ta ikinci Cenevre toplantısı yapıldı. Bu toplantıya Rauf Denktaş ile Glafkos Klerides de katıldı. Rumlar'ın oyalama taktiği üzerine 14 Ağustos 1974 günü II. Kıbrıs Türk Barış Harekâtı başlatıldı. 14-16 Ağustos 1974 tarihleri arasında yapılan bu harekâtla Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nin bugünkü sınırları çizilmiş oldu. Türk askerlerinin ulaşamadığı Baf, Limasol, Larnaka gibi şehirlerde Türkler'e saldırılar düzenlendi ve toplu katliamlar yapıldı. Taşkent, Muratağa, Atlılar, Sandallar gibi yerlerde toplu mezarlar bulundu. 1975'te Bağımsız

Kıbrıs Türk Federe Devleti ilân edildi. Kıbrıs müslüman Türk toplumu 1979'da İslâm Konferansı Teşkilâtı'na gözlemci toplum olarak kabul edildi. Daha sonraki siyasî gelişmeler karşısında 15 Kasım 1983'te Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti kuruldu (bk. KUZEY KIBRIS TÜRK CUMHURİYETİ).

BİBLİYOGRAFYA :

Fahir Armaoğlu, *Kıbrıs Meselesi*, Ankara 1963; Ahmet Tolgay, *Kıbrıs Türkünün Ateşle Sınası*, İstanbul 1964; *Akrilas Planı*, Lefkoşe 1972; Nesim Ziya, *Kıbrıs'ın İngiltere'ye Geçiş*, Ankara 1975; Vehbi Zeki Serter, *Kıbrıs Türk Mücadele Tarihi*, Lefkoşe 1975; Semim Toluner, *Kıbrıs Uyuşmazlığı*, İstanbul 1977; Kutalmış – Tekakpınar, *Enosis*, Ankara 1978; Fikret Kürşat v.dğr., *Belgelerle Kıbrıs'ta Yunan Mezalimi*, İstanbul 1978; Rifat Uçarol, *1878 Kıbrıs Sorunu ve Osmanlı-İngiliz Anlaşması*, İstanbul 1978; Şükrü Sina Gürel, *Kıbrıs Tarihi*, İstanbul 1985, II; Salahi Sonyel, *Türk Yunan Uyuşmazlığı*, Lefkoşe 1985; a.mlf., "İngiltere Dışişleri Başkanlığı Belgelerine Göre Osmanlı Padişahı Abdülhamid 48 Saat İçinde Kıbrıs'ı İngilizlere Nasıl Kiraladı", *TTK Belleten*, XLII/168 (1978), s. 725-741; Rauf R. Denktaş, *Kıbrıs Türkleri ve Seçenekler*, Lefkoşe 1986; Halil Fikret Alasya, *Tarihte Kıbrıs*, Ankara 1988; a.mlf., *Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti*, Ankara 1987; a.mlf., *Kıbrıs ve Rum-Yunan Emelleri*, Ankara 1992; Abdülhaluk Çay, *Kıbrıs'ta Kanlı-Noel*, Ankara 1989; *Kıbrıs'ın Tarihi Gelişimi ve Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti*, Lefkoşe 1989 (Kıbrıs Türk Kültür Derneği); Sabahattin İsmail, *Self Determinasyon ve Kıbrıs Türk Halkı*, İstanbul 1990; a.mlf., *100 Soruda Kıbrıs Sorunu*, Lefkoşe 1992; Sabahaddin Egel, *Kıbrıs Cumhuriyeti Nasıl Yıkıldı*, Lefkoşe 1991; *Kıbrıs Gerçeğinin Bilinmeyen Yönleri*, [baskı yeri yok] 1992 [INAF]; *KKTC-1992*, Ankara 1993 (TC Başbakanlık Kıbrıs İşleri Müşavirliği); Ahmet Gazioğlu, *ENOSIS Çemberinde Türkler*, İstanbul 1996; İzzet Öztoprak, "Kıbrıs'ta 1931 İsyanı ve Yankıları", *TTK Belleten*, LXII/233 (1998), s. 207-232.

HALİL FİKRET ALASYA

Mimari. Lefkoşe. Başşehir Lefkoşe'de günümüze ulaşan en eski eserlerin Lüzinyanlar dönemine (1192-1489) ait olması

nın yanında Tamassus şehri, Vuni Sarayı gibi önceki dönemlere ait kalıntılar da mevcuttur. Lüzinyanlar devrine tarihlenen yapıların büyük bir kısmı şehrin Osmanlılar'a karşı savunulması için Venedikliler tarafından yıkılmış ve taşları Lefkoşe'nin etrafını çeviren hendekli surların yapımında kullanılmıştır. Ortalama 4,5 km. olan dairevi planlı surlarda on bir burç yer almakta ve bunlar şehrin savunmasında görevli on bir Venedik kumandanının adını taşımaktaydı. Girne, Magosa, Baf kapıları olmak üzere üç girişi bulunan surların Baf Kapısı Rum kesiminde kalmıştır. Şehir merkezinde yer alan Girne Kapısı, İngiliz idaresi zamanında iki yanındaki surlar kesilerek giriş olma özelliğini kaybetmiştir. Osmanlı devrinde Edirnekapi olarak bilinen kapının üzerine bir oda ilâve edilmiştir. Cephede II. Mahmud'un tuğrası ve hattat Feyzi Dede'nin 1821 yılında yazdığı Feth sûresinden bir âyet yer almaktadır. Lefkoşe'de Venedikliler zamanında yapılan bir saray bulunduğu ve seyahatnâmelerde de anlatılan bu sarayın İngilizler tarafından XIX. yüzyılın başlarında yıkıldığı bilinmektedir. Lefkoşe'nin fethinden bir yıl sonra (1571) imar faaliyetlerine girişilmiş ve usul olduğu üzere mevcut yapıların uygun şekilde kullanılması yoluna gidilmiştir. 1136 (1723) yılında yapılan bir sayıma göre şehirde 4000 hâne, on altı mahalle, iki büyük cami, on dört mescid, üç medrese, dört tekke ve zâviye, beş hamam, otuz bir çeşme ve altı kütüphane mevcuttu.

Lefkoşe'nin merkezinde ve en yüksek tepesinde yer alan Selimiye Camii, Kıbrıs'taki mimari anıtlar içinde önemli bir yere sahiptir. Lüzinyanlar devrinde başpiskopos Eustorge de Montagu tarafından 1208'de Saint Sophia Katedrali olarak gotik üslûbunda yapımına başlanan yapı, başpiskopos Giovanni del Conte Polo ta-

Sultan
II. Mahmud
Kütüphanesi –
Lefkoşe /
Kıbrıs

Lefkoşe'den bir görünüş

Selimiye
Camii –
Lefkoşe /
Kıbrıs

rafından 1326 yılında tamamlanmış ve resmî törenle ibadete açılmıştır. Kıbrıs krallarının taç giyme törenlerinin yapıldığı bu Latin katedrali 1267, 1303, 1491, 1547 yıllarında meydana gelen depremlerden ve 1373'teki Ceneviz akınlarından zarar görmüştür. Osmanlılar'ın Lefkoşe'yi fethettiği 1570'te harap durumda bulunan yapı aynı yıl çeşitli onarımlar ve eklentilerle (iki minare, minber, mihrap) Aya-sofya adıyla camiye çevrilmiştir. 1874'te Sultan Abdülaziz'in Kıbrıs'ı ziyaret edeceği söylentileri üzerine doğu tarafına bir kapı açılmış (Aziziye Kapısı) ve üzerine Abdülaziz'in emriyle Nazif Paşa tarafından yapıldığı yazılı olan bir kitâbe konulmuştur. Bu kapının yanında 1829'da II. Mahmud'un inşa ettirdiği bir kütüphane bulunmaktadır. 1954'te Kıbrıs müftüsü tarafından, Kıbrıs fethinin kendi saltanatında gerçekleştiği II. Selim'in adına izâfeten caminin adı Selimiye olarak değiştirilmiştir. Gotik mimarının bütün özelliklerine sahip olan yapı üç nefli bazilikal planlıdır. Orta nef yan neflere göre daha dardır. Yapının üst örtüsü mihrap kısmına kadar çapraz tonozlarla, mihrap kısmında ise manastır tonozuyla örtülüdür. Osmanlı devrinde üzeri kurşunla kaplanmıştır. Caminin iki yanındaki muntazam kesme taştan yapılmış minareleri kademeli olarak yükselmektedir. Şerefe altı mukarnas sıralarıyla bezenmiştir. İç duvarlar beyaz badana ile boyandığından hiçbir bezeme görülmemektedir. Derin olan mihrap nişi yağlı boya ile boyanmıştır. Minberi mermerden ve sade görünüşlüdür. Avlusunda köşeli bir şadırvanı ve güneybatı köşesinde bir çeşmesi bulunan caminin içindeki bir odada çevreden toplanan Ortaçağ'a ait mezar taşları sergilenmektedir. 1969-1974 yılları arasında UNESCO'nun sağladığı yardımla restoras-

yonu yapılan cami 1986'dan beri Vakıflar İdaresi'nin gözetimi altındadır.

Selimiye Camii'nin güneyinde yer alan bedesten XIV. yüzyıla tarihlenmektedir. Özgün bir mimarisi bulunmayan yapı esasında Venedik idaresinde Ortodoks metropolisi olarak kullanılmış gotik bir kilisedir ve Saint Nicolaos Kilisesi diye bilinir. Osmanlılar döneminde bazı değişiklikler yapılarak kapalı çarşı ve hububat deposu şeklinde kullanılmıştır. Harap durumdaki yapının ayakta kalmış olan kuzey kapısının üst sövesinde Latin armaları bulunmaktadır. Müze idaresine devredilen yapının içindeki bir odada Ömeriye Camii'nden getirtilen Latin mezar taşları ve Osmanlı devrine ait ahşap bir tavan sergilenmektedir.

Gotik üslûbunun Lefkoşe'deki bir diğer örneği ise Selimiye Camii'ne yakın bir yerde şehrin merkezinde bulunan Haydar Paşa Camii'dir. XIV. yüzyılda Lüzinyanlar zamanında Saint Catherine Katedrali olarak inşa edilen yapıya XVI. yüzyılda mihrap, minber, minare eklenerek camiye dönüştürülmüştür. Fethin kumandanlarından Haydar Paşa'nın adı verilen ve bir zamanlar nikâh dairesi olarak kullanılan cami kesme taştan yapılmış tek minareli bir yapıdır.

Aynı adı taşıyan mahallede yer alan ve Yeniciami diye bilinen yapı XIV. yüzyılda Latin Kilisesi olarak inşa edilmiş, 979'da (1571) mihrap, minber ve minare eklenmek suretiyle camiye çevrilmiştir. XVIII. yüzyılda içinde define bulunduğu söylentileri üzerine Menteşzâde İsmâil Ağa tarafından yıktırılmış, 20 m. kadar uzağında kesme taştan yeni bir cami yapılmıştır. Eski camiden kalan, yapıdan ayrı durumdaki minare de tehlikeli durum arzettiği için büyük bir kısmı Vakıflar İdaresi tarafından 1979 yılında yıktırılmıştır. Ye-

nicami'ye bitişik eski kilisenin ve caminin minaresinin pek az bir kalıntısı günümüze kadar gelebilmiştir. Cami enine dikdörtgen planlı olup üç kemer üzerine oturan ahşap çatı ile örtülüdür. Kuzey ve batı yönlerini "L" şeklinde bir son cemaat yeri çevirmektedir. Yanında kesme taştan yapılmış, ikisi camiye bitişik konumda dört adet türbe bulunmaktadır. Bunlar, eski yapıyı yıktıran ve padişah emriyle öldürülen Menteşzâde İsmâil Ağa, oğlu Hasan Ağa, II. Mahmud Kütüphanesi'ndeki kasideyi yazmış olan Kıbrıs müftüsü şair Hasan Hilmi Efendi ve Evkaf müdürü Mûsâ İrfan Bey'e aittir.

Aslı XIV. yüzyıla ait bir hristiyan yapısı olup XVI. yüzyılda camiye çevrilen bir diğer yapı Ömeriye (Ömerge) Camii'dir. Rum kesiminde kalan yapı gotik mimari tarzının küçük bir örneğidir ve Saint Augustin adıyla tanınmıştır. 1570'te Lefkoşe kuşatmasında harap olan yapı fetihten sonra Lala Mustafa Paşa tarafından camiye çevrilmiş, mihrap, minber, minare eklenmiş ve tamir görmüştür. Kıbrıs'taki iki şerefeli minareye sahip iki camiden biridir. Adı Hz. Ömer'in adına izâfeten Ömeriye olarak değiştirilmiştir. Camiden toplanan Ortaçağ'a ait mezar taşları bedestende sergilenmektedir. Bazilika planlı olan yapının yakınında aynı adla anılan bir de hamam bulunmaktadır. Lefkoşe'deki Büyük Hamam'ın bir benzeri olan Ömeriye Hamamı, soyunmalık kısmının kubbeli olması ve ortasında sekizgen bir havuzun bulunmasıyla farklılık göstermektedir. Rum kesiminde kalan hamamın mimari durumu hakkında bilgi edilememiştir.

Planı itibarıyla eski bir hristiyan şapelinden camiye çevrildiği anlaşılan Lâleli Camii 1829 yılında Ali Rûhî Efendi tarafından onarılmış, mihrap, minber ve mi-

KIBRIS

nare eklenmiştir. İsmi minaresindeki lâle motifinden aldığı düşünülmektedir. Enlemesine doğu-batı yönünde uzanan dikdörtgen planlı bir yapıdır. Mekânı bölün üç kemer üzerine yuvarlak kemerli aşıklar dizilerek çatı oluşturulmuştur. Yapının doğu kısmı yarım daire planlı olup son cemaat yeri meyilli ahşap çatı ile örtülüdür. Kesme taşla inşa edilen minare 1976 yılında tehlike arzemesi sebebiyle kısmen yıktırılıp onarılmıştır. Caminin avlusunda Ali Rûhî Efendi tarafından 1243'te (1827) inşa edilen Lâleli Çeşmesi düzgün kesme taştan yapılmış sivri kemerli sade bir çeşmedir. Çeşmenin cami avlusuna bakan yönünde üç sivri kemerli niş ve bunların içinde üç çeşme bulunmaktadır. Lefkoşe'nin fetih öncesi dönemine ait son yapı günümüzde Rum kesiminde kalan Araplar Camii'dir. Ortaçağ'da inşa edilen Stavro Misiriku adlı Ortodoks şapelinden XVI. yüzyılda camiye çevrilmiş olup küçük boyutlu bir yapıdır.

Bugün Kıbrıs'ın Rum kesiminde kalan Bayraktar (Şehid Alemdar) Camii, şehrin fethi sırasında (9 Eylül 1570) Lefkoşe Kalesi'nin Costanza burcuna ilk bayrağı diken ve o anda şehid olan adı bilinmeyen bayraktarın anısına fetihten sonra önce türbe, ardından yanına cami inşa edilmiştir. Adadaki etnik çatışmalar sonucunda geniş ölçüde zarar gören yapı 1990'da Rum yönetimi tarafından esaslı olmayan bir onarımdan geçirilmiştir (bk. **BAYRAKTAR CAMİİ**).

Kaleiçi'nde İplikpazarı mahallesinde bulunan Turunçlu Camii, inşa kitâbesine göre 1240 (1825) yılında Kıbrıs Valisi Seyyid Mehmed Ağa tarafından yaptırılmıştır. Enlemesine dikdörtgen planlı harim bölümü, kuzey-güney yönünde ahşap tavanı taşıyan dört kemer sırası ile beş sahna

Bayraktar Camii – Lefkoşe / Kıbrıs

ayrılmıştır. Harimin kuzeydoğusunda yer alan ahşap kadınlar mahfili ahşap sütunlar üzerine oturmaktadır. Yapının mihrabı ve minberi barok özellikler göstermektedir. Harimin kuzey ve batısını dıştan "L" şeklinde kuşatan son cemaat revakı sekiz bodur sütun üzerine oturan on sivri kemerlidir. Caminin kuzeydoğu köşesindeki taş minare tek şerefelidir.

Şehrin batı kesiminde yer alan Arap Ahmed Paşa Camii XVI. yüzyılın ikinci yarısı ortalarında inşa edilmiştir. Yapı, bir kenarı 12,30 m. olan kare şeklindeki harim bölümü ve 10,75 m. çapındaki kasanaklı bir kubbe ile örtülüdür. Caminin hazîresinde mevcut mezarlardan ancak sekiz tanesi günümüze ulaşmıştır. Bunlardan biri, dört defa sadrazamlık yapan ve 1913'te vefat eden Kıbrıslı Kâmil Paşa'ya aittir. Diğerleri ise Kıbrıs mutasarrıflığında bulunan İshak Paşa'nın mezarıdır. Ayrıca yapının tabanında Latin dönemine ait mezar taşları bulunmuştur (bk. **AHMED PAŞA CAMİİ**).

II. Mahmud devrinde 1820-1824 yılları arasında Ali Paşa adına inşa edilen ve Or-

duönü Mescidi diye anılan yapı yıkılınca yerine 1902'de bugün Sarayönü Camii denilen yapı inşa edilmiştir. Caminin bazı mimari detaylarında Arap-Hint üslubunda melez etkiler görülmekle birlikte plan bakımından Kıbrıs'taki yapıların genel özelliklerini bünyesinde taşımaktadır. Yapı enine dikdörtgen planlı ve beş sahnalıdır. Yabancı karma üslup özellikleri gösteren cephesi beş bölümlü son cemaat yeridir. Burada sivriltilmiş at nalı kemerler ve çift kademeli revaklarla hareketli bir cephe meydana getirilmiştir. XIX. yüzyıl yapısına ait olması gereken tek şerefeli taş minaresi camiye bitişik durumda değildir.

Sur içindeki İplikpazarı Camii, cümle kapısı üzerindeki kitâbelere göre 1241 (1826) yılında inşa edilmiş, 1316'da (1899) Mehmed Sâdık Bey tarafından genişletilmiş ve yenilenmiştir. Bu küçük yapı boyuna dikdörtgen planlı olup ahşap çatısı doğu-batı yönünde iki kemerle taşınmaktadır. Son cemaat yeri iki sütun ve köşe duvarları üzerine oturan beş basık kemere sahiptir. Kıbrıs'taki, minaresi taş külâhlı iki camiden biri olan yapının doğusunda silindirik gövdeli, tek şerefeli minaresi bulunmaktadır. Ayrıca minarenin kapısının harime açılması bir özellik oluşturmaktadır.

Kıbrıs'ta taş külâhlı minaresi olan diğer yapı Lefkoşe'ye bağlı Minareliköy'deki camidir. Kaba arazi taşından yapılan cami enlemesine dikdörtgen plana sahiptir. Caminin kuzey ve güney dış cephesinde payandalar cephede basık kemerler oluşturarak birbirine bağlanmaktadır, bu nişler içerisinde dikdörtgen söveli pencereler vardır. Doğuda ve kuzeyde olmak üzere caminin iki giriş kapısı bulunmaktadır. Mihrap barok üslubunda yapılmıştır. 1979'da camiye ahşaptan basit tasarımlı

Ömeriye Camii ve içinden bir görünüş Lefkoşe / Kıbrıs

Piri Paşa Camii – Lefke / Kıbrıs

Haydar Paşa Camii – Lefkoşe / Kıbrıs

bir minber eklenmiştir. Caminin üst örtüsünü kuzey-güney yönünde uzanan iki beşik tonoz teşkil etmektedir. Düz çatı ile örtülü kuzeydeki diğer kısım bu bölüm arasında doğu-batı yönünde dar bir koridor yer alır. Burada da tek şerefeli taş minarenin kapısı harime açılmaktadır.

Yukarı Lefke'de tamamı kesme taştan inşa edilmiş olan Piri Paşa (Minareli) Camii 980 (1572) tarihli bir yapıdır. Doğubatı yönünde enlemesine dikdörtgen plana sahip olan caminin son cemaat yerinde önde sütunlar, yanlarda ise pâyeler üzerine oturan sivri kemerlerle iki yana eğimli bir çatı taşınmaktadır. Son cemaat yeri giriş cephesinde üç, yan cephelerinde birer kemer açıklığına sahiptir. Caminin hazîresinde, 1839'da vefat eden Sadrazam Osman Paşa'nın zengin taş işçiliği gösteren mermer sandukası bulunmaktadır. Hazîredeki ikinci mezar ise Lefke'ye kanallarla su getirtip semtlere dağıtan Veli Ağa'nın 1818'de ölen oğlu Hüseyin Ağa'ya aittir. Caminin sekizgen gövdeli, kesme taştan yapılmış tek şerefeli minaresi Lefke'deki tek minare olması bakımından önem taşımaktadır.

Lefke Orta Camii 1322 (1904) tarihli, Lefke'nin merkezinde kesme taştan yapılmış, üç sahna ayrılmış tek mekânli bir yapıdır. Kuzeybatıda yer alan son cemaat yerinin önde üç, yanlarda birer sivri ke-

merli açıklığı vardır. Ahşap olan üst örtüyü iki yanda "L" şeklinde ayaklar, ortada ise sekizgen gövdeli iki sütun taşımaktadır. Yapının sade bir mihrabı ve özelliği olmayan ahşap bir minberi, kuzeybatı köşesinde tek katlı ahşap bir kadınlar mahfili vardır. Caminin minaresi bulunmamaktadır.

Lefke'nin aşağı kesiminde yer alan, kesme taştan tek mekânli olarak inşa edilmiş Lefke Aşağı Camii, Lefke Orta Camii'nin özelliklerini hatırlatmaktadır. Son cemaat yerinin ahşap üst örtüsünü köşelerde "L" şeklinde iki ayak ve ortada iki sütun üzerine oturan sivri kemerler taşımaktadır. Yapının içinde sade bir mihrap ve süslemesiz bir ahşap minber, girişin sağında tek katlı ahşap kadınlar mahfili bulunur. Caminin çevresinde yer alan, ancak günümüze ulaşmayan hazîreden 1230 (1815) tarihini taşıyan bir mezar taşı bugün müzede saklanmaktadır. Bu caminin de minaresi yoktur.

Lefkoşe'nin 18 km. batısında Peristerona köyünde bulunan cami bugün Kıbrıs'ın Rum kesiminde kalmıştır. Kesme taştan yapılan caminin inşa tarihi kesin olarak bilinmemektedir. Enine dikdörtgen planlı olan cami üç sahna bölünüp çift meyilli çatı ile örtülmüştür. Caminin orta bölümünün XVIII. yüzyılda inşa edildiği, XIX. yüzyılın ilk yarısındaki tamirde ise orta kısmın yükseltilerek aydınlık feneri oluşturulduğu düşünülmektedir. Kıbrıs'ta ikinci örnek olan çift şerefeli minaresi, "L" şeklindeki ayak ve sütunlara oturan son cemaat yerinin yanında bulunmaktadır. Caminin yanındaki medrese mahallî ihtiyaçlara göre kerpiçten yapılmıştır. Geniş, kare planlı bir avlu ve bunun etrafında alternatif olarak sıralanmış eyvan ve hücrelerden oluşmaktadır. Yakın zamanda kullanıldığı bilinen yapı günümüzde harap durumdadır.

Lefkoşe'de sekiz adet mescid tesbit edilmiş olup ortak özellikleri minarelerinin olmayışıdır. Bunlardan Akkavuk Mescidi 1902'de kesme taştan yapılmıştır. Enine dikdörtgen planlı olan mescid kuzey-güney yönünde üç sahna ayrılmıştır. Kuzeyinde yer alan son cemaat yerinin ön cephesinde üç, iki yanda birer sivri kemerli açıklığı bulunmaktadır. Yapılan tamiratta son cemaat yerinin kemer araları camla kapatılmış, zemin döşemesi karo mozaik olarak değiştirilmiştir. Kuzey-güney yönünde uzanan iki kemer sırası beşik tonozla örtülü çatıyı taşımaktadır. Caminin ahşap bir minberi vardır.

Mahmud Paşa Mahallesi Mescidi de denilen Kanlı Mescid 1328 (1910) yılına tarihlenmektedir. Enine dikdörtgen planlı yapının ahşap çatısını mihraba dik olarak uzanan iki kemer sırası taşımaktadır. Kuzeybatı ve batıda olmak üzere iki kapısı vardır. Sade bir mihrabı olan mescidin minber ve mahfili bulunmamaktadır. Mescidin yan tarafındaki Pencizâde sokağının köşesinde, geriye hiçbir izi kalmayan ve cami ile aynı adı taşıyan çeşmesi mevcuttu. Günümüze ulaşan kitabesinden çeşmenin 1910 yılında Muttalibzâde Hacı Hasan Fehmi tarafından yaptırıldığı öğrenilmektedir.

Lefkoşe'nin Baf Kapısı'nın güneydoğu yakınında yer alan ve Rum kesiminde kalan Tabakhâne (Debbağhâne) Mescidi basit planlı bir yapı olup bir medresesi ve çeşmesi olduğu bilinmektedir. Yine Rum kesiminde kalan Tophâne Mescidi kareye yakın planlıdır ve üç gözlü bir son cemaat yerine sahiptir. Bu mescidlerin yanında Lefkoşe'de mimari özellikleri olmayan sade yapılar da vardır. Bunlar Nevbethâne sokağındaki mescid, eski Latin kilisesi yerine yapılan Tahtakale Mescidi, Tabhâne Mescidi, Basmacılar Mescidi, Dükkânlarönü Mescidi olarak sıralanabilir. Dükkânlarönü Mescidi'nin yanında bulunan dikdörtgen planlı Dükkânlarönü Çeşmesi günümüzde kullanılmamaktadır.

Lefkoşe'de cami ve mescidlerden sonra külliye anlayışı içinde ele alınan tekke-ler bulunmaktadır. Girne Kapısı yakınında yer alan Lefkoşe Mevlevihânesi XVII. yüzyılın başlarında inşa edilmiş, 1934, 1962, 1967 yıllarında onarım görmüş, 1963'te Lefkoşe Türk Etnografya Müzesi haline getirilmiştir (bk. LEFKOŞE MEVLEVİHÂNESİ).

Ayasofya Camii yakınında bulunan Azizîye Tekkesi, II. Selim zamanında şehid olan Alay müftüsü Aziz Efendi'nin türbesi etrafında tesis edilmiştir. Günümüze türbe, mescid ve derviş odaları ulaşan tekke cephe özelliklerini kaybetmiştir. Dikdörtgen planlı bir holden yarı açık bir avluya geçilir. Bu avlunun doğusundan tavana ve döşemesi ahşap olan mescide geçilir. Mescidin alçı mihrabı gösterişsizdir. Üzeri bir kubbeyle örtülü kare planlı türbe mescidin doğusuna bitişik durumdadır.

Lefkoşe'ye bağlı Kırklar köyündeki tekke mescid, türbe ve derviş odalarından oluşmaktadır. Türbe kısmı taştan, diğer kısımları kerpiçten yapılmış olan tekkenin mescidi 1816 tarihli olup diğer kısımlarının inşa tarihi bilinmemektedir. Tekke

KIBRIS

içerisinde, Araplar'ın Bizans döneminde Kıbrıs'a yaptıkları sefer sırasında şehid düşen kırk askerin mezarının bulunduğu kabul edilmektedir. Çevre duvarıyla sarılı avlunun batısında bir mescid, bunun kuzeybatısında tekke odaları yer almaktadır. Üç bölümden oluşan, iki yanda mezar odalarının sıralandığı bu mekânın üzeri beşik tonozla örtülüdür.

Lefkoşe'de cami, mescid, tekke gibi yapıların yakınında ve hazîrelerinde yer alanlardan başka tek olarak yapılmış türbeler de bulunmaktadır. Bunlar arasında Mahmud Paşa, Zağra Burcu, Kara Baba, Kaçkaç Dede, Yediler, Kutup Baba (Kurd) türbeleri sayılabilir. Bunlardan Kutup Baba, 1571'deki fetih harekâtında Lefkoşe kuşatması sırasında şehid düşen Bektaşî şeyhlerindendir. Türbede Kutup Baba ve iki müridinin kabri yer almaktadır. Lefkoşe'deki eski Türk mezarlıklarının büyük bir kısmı yok olmuş, bir kısmının da üzerine çeşitli binalar yapılmıştır. Girne Kapısı, Magosa Kapısı, Garipler, Musallâ mezarlıkları bunlar arasındadır.

Osmanlı döneminde eğitim kurumları olarak işlevlerini sürdüren medreselerden Lefkoşe'de bulunanlardan birkaçının tesbiti yapılmıştır. Büyük Medrese 1936'da yıkılmıştır. II. Mahmud döneminde kütüphaneyle birlikte inşa edilen bu yapıdan geriye sadece çeşmesi kalmıştır. Kıbrıs Valisi Ali Rûhî Efendi'nin koyduğu kitâbeden, çeşmenin 1244 (1828-29) yılında inşa edildiği öğrenilmektedir. Çevre sakinlerinin çimento malzemeye bilinçsizce onardığı kare planlı çeşme özgünlüğünü kaybetmiştir. Küçük Medrese de günümüzde tamamen yıkılmış ve önceden yapının içinde olan çeşmesi kalmıştır. Düğün kesme taştan yapılmış kare planlı çeşmenin Feyzi Dede tarafından yazılan kitâbesinde 1244 (1828-29) yılında Kıbrıs Valisi Ali Rûhî Efendi tarafından yaptırıldığı belirtilmektedir. Medresenin su ihtiyacını karşılamak amacıyla inşa edilen çeşme sivri kemerli ve sade görünüşlüdür. Hacı Münir Efendi ve Sezâi Osman Efendi medreseleri de günümüze ulaşmamıştır.

Akdeniz'deki ticaret hayatının kavşak noktası olan Kıbrıs'ta tüccarların konaklama ve barınmaları için inşa edilen hanlar, giderek ekonominin gelişmesiyle tüccarların alışveriş etmeleri ve mallarını depolamaları amacıyla kullanılmıştır. Günümüzde Lefkoşe çarşısı civarına yayılmış olan pek çok han bulunmaktadır. Selimiye Camii ve çarşı arasında olan Deveciler Hanı, Mısırlı Hanı, Musannif Hanı, Büyük

Han'ın yakınındaki Lefke Hanı, Kumarcılar Hanı bunlardandır. Hanların birçoğu otobüs terminali, otel, dükkân ve kahvehane olarak kullanılıp farklı işlevler sürdürmektedir. Büyük Han ve Kumarcılar Hanı bunların içinde en önemlileridir. Büyük Han, Asmaaltı Meydanı'nın güneybatısında 1570-1572 yıllarında Kıbrıs'ın ilk beylerbeyi Muzaffer Paşa tarafından inşa edilmiş iki katlı bir yapıdır (bk. BÜYÜK HAN).

Kumarcılar Hanı, Asmaaltı Meydanı'nda ve Büyük Han'ın kuzeydoğusunda bulunmaktadır. Humarcılar ve Kemancılar Hanı diye de anılan yapı kesme taştan yapılmış, iki katlı, asimetrik planlı ve küçük ölçeklidir. Kesin yapım tarihi bilinmeyen hanın XVI. yüzyılın sonlarında inşa edildiği kabul edilmektedir. Dıştaki ve iç avlu ya açılan iki kemerli yapı Osmanlı mimari üslubuna aykırı olduğundan hanın burada var olan Ortaçağ'dan kalma bir binanın kalıntıları üzerine inşa edildiği sanılmaktadır. Genel özellikleriyle Büyük Han'a benzeyen yapının alt kat revakları taştan örme pâyelere, üst kat revakları sekizgen kesitli taş sütunlara oturmaktadır. Üst kattakiler tek meyilli kiremit örtülü çatıyı taşımaktadır. Üst kata tek bir merdivenle çıkılmaktadır. Avlunun ortasında şadırvanlı mescidi bulunmayan han oranları bakımından dikkat çekicidir. İngiliz idaresi zamanında bir onarım geçiren yapı özel mülkiyete aittir. 1958-1963 yılları arasında Eski Eserler ve Müzeler Dairesi Müdürlüğü mal sahiplerine kira ödeyerek burayı onarmıştır. 1964'ten sonra bakım ve onarımını üstlenen kurum 1991'e kadar burada görev yapmıştır.

Lefkoşe'de kütüphane olarak tasarlanan tek örnek Sultan II. Mahmud Kütüphanesi'dir. Selimiye Camii'nin doğusunda

bulunan yapı klasik Osmanlı mimari üslubunu yansıtan bir örnektir. II. Mahmud burada büyük bir medrese ve bitişiğinde bu kütüphaneyi inşa ettirmiştir. Ancak medrese yıkılmış, kitâbesi bir çeşme üzerine konulmuş, günümüze sadece kütüphanesi kalmıştır. Burası, şehrin kütüphaneye ihtiyacını karşılamak amacıyla II. Mahmud adına Kıbrıs Valisi Ali Rûhî Efendi tarafından 1829 yılında yaptırılmıştır. Cami ile bağlantıyı sağlamak için kütüphanenin karşısına gelen mihrap bölümüne bir kapı açılmıştır. Günümüzde müze işlevi gören kütüphane tek kubbeli, büyük kare planlı bir mekân ve bu mekânın doğusunda iki küçük kubbe ile örtülü revak bölümünden oluşmaktadır. İçerisinde II. Mahmud'un hediyesi olan eski el yazmalarından meydana gelen değerli kitap ve belge koleksiyonları ile müftü şair Hasan Hilmi Efendi'nin II. Mahmud'a altın varakla yazdığı kaside yer almaktadır. Bu kaside ile birlikte Topkapı Sarayı'na davet edilerek sultân'ı şuarâ unvanı verilen Hilmi Efendi, Lefkoşe Yenicanmii'nin doğusundaki türbeye gömülmüştür.

Lefkoşe'de inşa edilen beş hamamdan günümüze ulaşamayanları Korkut Hamamı ile Elmaslı Hamam'dır. Korkut Hamamı sur içinde kesme taştan yapılmış bir yapıdır. Ilıklık ve sıcaklık bölümleri yok olmasına rağmen soyunmalık bölümü orijinal kalmıştır. Bu bölüm kareye yakın dikdörtgen plana sahiptir. Ahşap tavanını kuzey-güney yönünde uzanan üç adet kemer sırası taşımaktadır. Hamam işlevini 1982 yılına kadar sürdürmüştür. Elmaslı Hamam ise bir süre kereste deposu olarak kullanılmış, daha sonra yıktırılmıştır. Günümüze gelebilen Büyük Hamam, Lüzinyan dönemine ait Saint George Kilisesi'nden çevrilmiştir. Kiliseden geriye kalan

Kumarcılar
Hanı –
Lefkoşe /
Kıbrıs

ince işçilikli kapısı hamamın girişi olarak kullanılmaktadır. Bugün yol seviyesinden aşağıda kalmış olan hamam işlevini sürdürmekte olup kare planlı, doğu - batı doğrultusundaki iki kemer sırası ile eğimli çatısının taşındığı soyunmalık bölümü, orta bölümünün kubbe, yan bölümlerinin tonozla örtülü olduğu enine planlı ılıklik bölümü ve kubbeli orta bölüme açılan dört eyvanlı, köşelerde kubbelerin yer aldığı sıcaklık bölümünden oluşmaktadır.

Rum kesiminde kalan Ömeriye Hamamı plan itibarıyla Büyük Hamam'a benzerdir. Emir Hamamı kadınlar için kullanılan küçük bir yapıdır. Bu hamamda farklı bir mimari görülmektedir. Sıcaklık kısmı kare planlı, kubbeli iki birimden oluşmaktadır. Bu mekânın önünde uzunlamasına dikdörtgen planlı beşik tonozla örtülü ılıklik bölümü ve helâlar yer alır. Soyunmalık kısmı ise iki kemer sırasından oluşan kare bir mekândır. Bunların dışında Asmalatı ile Abdi Çavuş sokağı ve Ay Kesiano'da bulunan hamamlar 1970'lerden sonra farklı işlevlerde kullanılmıştır.

Kıbrıs'ta fetihten önce halkın yararlandığı çeşmelerin bulunduğu dair bilgi yoktur. İçme suyu ihtiyacı kuyular ve sarnıçlardan karşılanıyordu. Fetih sonrasında imar işleri arasında ilk yapılanlar çeşmelerin inşası ve her yerde halkın kolayca yararlanacağı şekilde su rezervini dağıtmaktı. Lefkoşe'de 981 (1573) tarihli bir belgeden öğrenildiğine göre gönüllüler ağası Haydar'ın tamir ettirerek kiliseden camiye çevirdiği binanın yanına yaptırmak istediği çeşmeye izin verilmemiştir. Lefkoşe'de inşa edilen çeşmelerin bazıları günümüze kadar gelmemiş olup mevcut durumdakilerin pek azı kullanılır halde-dir. Yapıyla birlikte tasarlananlarından daha önce bahsedildiği için burada mütakel çeşmelerden söz edilecektir. Lefko-

şe'de on bir çeşme hakkında bilgi mevcuttur. Sur içinde Zehra sokağının Tanzimat sokağıyla birleştiği alanda bulunan sekizgen planlı, kesme taştan yapılmış Zehrî Çeşmesi halen kullanılmaktadır. Çeşme 1328 (1910) yılında Hasan Muttalıb tarafından inşa edilmiştir. Gotik özellikler gösteren Atatürk Meydanı Çeşmesi, Arabahmet suyunu şehre dağıtmakta iken suyu kesilmiştir. Düzgün kesme taştan yapılan çeşme sekizgen planlı olup 1976 yılında özgün haline uygun biçimde yenilenmiştir. Mevlevîtekte sokağındaki düzgün kesme taştan yapılan çeşmenin kitâbesinden 1310'da (1893) Müftü Berberzâde Hacı Mustafa tarafından inşa ettirildiği öğrenilmektedir. Deposuz olarak yaptırılan bu çeşme günümüzde işlevini yitirmiştir. Kitâbesinden 1244 (1828-29) yılında Vali Ali Rûhî Efendi tarafından yaptırıldığı anlaşılan Kuruçeşme Eskisaray sokağında olup haznesizdir ve kesme taştan inşa edilmiştir. Önceleri bahçe içinde yer alan çeşme 1958'de yol genişletilmesi sırasında sökülerek 10 m. kuzeye taşınmıştır. Bunların dışında Fuzûlî sokağında 1933 tarihli haznesiz bir çeşme bulunmaktadır. Ayrıca Lefkoşe'ye bağlı Gaziköy'ün girişinde kesme taştan inşa edilmiş, Ârif Paşa Çiftliği'nin su ihtiyacını karşılayan su kemeri mevcuttur. Bu kemerin altmış dokuz gözü günümüze ulaşmıştır.

Magosa. Lefkoşe gibi eski eser yönünden önem taşıyan Magosa'daki kalıntılardan erken tarihli olanlar arasında Engomi SIT alanı, Salamis antik şehri, Kantara Kalesi sayılabilir. Şehrin merkezinde ise Venedik Sarayı'nın kalıntıları bulunmaktadır. Magosa'da sur içi ve sur dışı yerleşimi olarak iki farklı gelişim görülür. Sur dışı yerleşimi daha modern bir şehir görünümündedir. Şehir, Venedikliler zama-

nında yapılan (1489) kâreye yakın dikdörtgen biçiminde surla çevrili olup kara ve deniz kapısı olmak üzere iki kapısı vardır. Savunmada denizden yararlanmak için sur etrafına derin ve geniş kanallar açılmıştır. Deniz kapısı Venedikli kaptan Nicola Pridi tarafından 1496'da yaptırılmıştır. Othello Kalesi (İçkale) liman girişini korumak amacıyla XIV. yüzyılda Lüzinyanlar tarafından inşa ettirilmiştir. Kaleye Othello adının verilmesinin sebebi Shakespeare'in *Othello* adlı eserinin konusunun burada geçtiğine inanılmasıdır. Kaleyi 1492 yılında Venedikli kaptan Nicola Fescarini tamir ettirmiştir.

Şehrin merkezinde çarşı içinde bulunan Lala Mustafa Paşa Camii kiliseden çevrilmiştir. 1298'de Saint Nicola Katedrali olarak gotik üslûbunda inşasına başlanan yapı 1312'de tamamlanmıştır. Lefkoşe'deki Selimiye Camii'nden (Saint Sophia Katedrali) daha sağlam durumdadır. Gotik üslûbunun nitelikli bir örneği olan bu katedral Fransa'daki Rheims Katedrali'ne benzer. Lüzinyan krallarının Kudüs tacını giydikleri katedralde bu krallardan II. James ve III. James'in mezarları bulunmaktadır. Fetihden sonra Kıbrıs Beylerbeyi Sinan Paşa'nın emriyle mihrap, minber ve minare eklenmek suretiyle camiye çevrilerek Magosa Ayasofyası adıyla anılmaya başlanmıştır. 1954'e kadar bu şekilde anılan caminin adı, Kıbrıs fâtihisi Lala Mustafa Paşa'ya izâfeten Lala Mustafa Paşa olarak değiştirilmiştir. Üç nefli bazilikal bir plana sahip olan yapıda sadelik gözlenmekte olup yegâne süsleme ögesi incelikle işlenen revzenleridir. Caminin avlusunda bulunan Şam müftüsü Mehmed Ömer Efendi'nin türbesi sivri kemerli ve kubbeli küçük bir yapıdır. Onun yanında yer alan İmam - Hatip Kavânin Meclisi üyesi Mustafa Zühdü Efendi'nin empire üslûbundaki türbesi dört pâyeye üzerine oturan kubbeden oluşur. Açık türbe şeklindeki yapının kemer açıklıklarını demir şebekeler kapatmaktadır.

1. Peter zamanında Magosalı tüccar Simon Nastrono tarafından 1358-1360 yıllarında Saint Peter ve Saint Paul Kilisesi olarak gotik üslûbunda inşa edilen kiliseyi fetihten sonra Sinan Paşa camiye çevirmiştir. Buğday Camii diye de anılan yapı İngilizler zamanında tahıl deposu işlevi görmüştür. 1964'te onarılıp halkevi olarak hizmete açılan yapı günümüzde halk kütüphanesi olarak kullanılmaktadır. Caminin güney tarafındaki avluda Yirmisekiz Çelebi Mehmed Efendi'nin mütevazı

Büyük Han -
Lefkoşe /
Kıbrıs

KIBRIS

mezarı bulunmaktadır. İlk Paris sefiri olan Mehmed Efendi on bir ay Paris'te kaldıktan sonra yurduna dönünce 1730 Patrona İsyanı'nın ardından III. Ahmed'in adamı olarak Kıbrıs'a sürgüne gönderilmiş ve 1144'te (1732) Magosa'da vefat etmiştir. Yanındaki mezar ise 1127'de (1715) ölen yeniçeri Mehmed Efendi'ye aittir.

Tabakhâne Camii XVI. yüzyılda yapılmış adı bilinmeyen bir kiliseden çevrilmiştir. Mustafa Paşa Camii ise eski Stavros Kilisesi'nden camiye çevrilen bir yapıdır. Magosa'ya bağlı Sazlıköy'de bulunan Sazlıköy (Livadya) Camii kesme taştan inşa edilmiş olup enine dikdörtgen planlıdır. Üzeri alçıyla sıvanmış olan binanın son cemaat yeri ve minaresi yoktur. Caminin ahşap çatısı mihraba dik olarak uzanan üç kemer sırasıyla taşınmaktadır. Batıda ve kuzeyde iki kapısı olan yapının kuzeydeki basık kemerli kapısı daha özenli bir işçilik gösterir. Bu kapıyla iki yandaki pencerelerin üzerindeki kesme taştan bordürde ay ve yıldızla kenarlarında çiçek motifi bulunmaktadır. Pencere ve kapı aralarında yer alan kesme taşların üzerinde kabartma iki ay ve ortalarında yıldız motifi görülür. Süsleme programıyla diğer örneklerinden ayrılan yapının içinde de paralellik görülmektedir. Mihrabın sağında alçıdan yapılmış minber bulunmaktadır. Mihrap ve minber çevresinde geometrik ve bitkisel motifli süslemeler, kemerlerin kilit taşında ise ay ve yıldız bezemeleri vardır.

Magosa'ya bağlı Mehmetçik köyündeki Mehmetçik (Galatya) Camii kesme taştan yapılmış kare planlı bir yapıdır. 1862 yılında inşa edildiği bilinen caminin en ilginç yanı örtü sistemidir. Ortada dört sütunun taşıdığı küçük bir kubbe, bunun etrafındaki sekiz birim ve üç bölümlü son cemaat yeri yıldız tonozla örtülmüştür.

Kertikli
Hamam –
Gazimagosa /
Kıbrıs

Gerek örtü sistemi gerekse kemer ve köşeleri destekleyen payandalarıyla kiliseyi andıran yapının mimarının Rum olma ihtimali kuvvetlidir. 1972 yılında onarım gören caminin ortadaki kubbeli bölümünün üstü gibi diğer bölümlerinin de kiremitle örtülü olduğu, ancak onarım sırasında harçla sıvandığı düşünülmektedir. Mihrabı alçıdandır ve defne yaprağı motifliyle bezenmiştir. Kuzeybatıda yer alan minaresi sarı kesme taştan yapılmış, geometrik ve bitkisel motiflerle bezenmiştir.

Akkule Mescidi, Magosa surlarının kara kapısı geçidinin şehre bakan tarafında olup kesme taştan yapılmıştır. Kitâbesi 1028 (1619) tarihli. Çarpık bir planı olan yapı pencere düzeniyle klasik üslubu yansıtmaktadır. Sivri kemerli üst pencere sırasının üzerinde orijinal taş çötenler vardır. Ahşap pencere ve kapı kanatları kabartma baklava motifleriyle bezenmiştir. Mescidin düz çatısını kuzey - güney yönünde uzanan tek kemer sırası taşımaktadır. Klasik üslupta mukarnaslı bir mihrabı bulunan mescidin minaresi yoktur. Önünde sivri kemerli klasik bir kemer yer almaktaydı.

Akkule Kapısı'nın karşısındaki eski Türk mezarlığında bulunan Kutub Osman Tekkesi 1739'da kesme taştan inşa edilmiştir. IV. Mehmed döneminde yaşamış, 1689 yılında Belgrad Seferi'ne katılmış olan At-pazarı Osman Fazlı Efendi (Kutub Osman), kendisini çekemeyen bazı devlet adamlarının iftiraları üzerine Kıbrıs'a sürgüne gönderilmiş ve bir yıl sonra Magosa'da vefat etmiştir. 1824'te Seyyid Mehmed Ağa'nın yeniden inşa ettiği türbeye bir mescid ve tarikat mensuplarının ikameti için bazı odalar eklenmiştir. Türbenin kitâbesi Feyzi Dede tarafından ahşap üzerine oyularak yazılmış olup günümüzde Canbolat Bey Türbe ve Müzesi'nde korunmaktadır. Tekke "L" şeklinde planlanmıştır ve biri tonoz, diğer ikisi kubbeye örtülü üç mekân ve bunlara bitişik kubbeli bir türbeden oluşmaktadır. Yapının içinde süsleme ögesi bulunmamaktadır.

Magosa'nın fethi sırasında şehid olan Kilis sancak beyi Canbolat Bey adına inşa edilen türbe demir parmaklıklarla çevrilidir (bk. CANBOLAT BEY TÜRBESİ). Magosa girişindeki eski Türk mezarlığında yer alan Üç Türbe Lefkoşe kapısı dışında bulunur. Kare planlı ve kubbeli olan türbelerden ikisi baldeken formunda planlanmıştır. Üçüncü türbe kesme taştan yapılmış ve üzeri sekizgen kasnaklı bir kubbeye örtülmüştür. Bu türbelerin kimlere ait olduğu bilinmemektedir. 1571'de şehid düşen Pertev Paşa'nın mezarı Magosa'ya bağlı Maraş'ta idi. Mezarın Rumlar tarafından yıkılması üzerine 1974 Kıbrıs Barış Harekâtı sonrasında izi bile kalmayan bu yere bir anıt dikilmiştir.

Şehirdeki medreselerden sadece biri günümüze ulaşmıştır. Bu yapı Nâmik Kemal Meydanı'nın doğusunda bulunur. Son yıllara kadar kitaplık olarak kullanılan medrese kare planlı, üzeri kubbeye örtü-

Gazimagosa'da
Lala
Mustafa
Paşa
Camii
ve içinden
bir görünüş

lû bir mekânla bunun güney ve batısında yer alan çapraz tonozlu iki galeriden oluşur. Yapıya, galeriyi destekleyen payandalardan ortadakilerin arasından üç basamakla kuzeydeki kapıdan ulaşılır. Ancak ana kapı güneydedir. Medresenin kubbesinde sıva üzerine boya ile yapılmış geometrik bezemeler vardır.

Magosa'da iki hamam bulunmaktaydı. Bunlardan Câfer Paşa Hamamı, Nâmık Kemal Meydanı'nın kuzeybatı ucunda Lüzinyan dönemine ait Saint Fransis Kilisesi'nin avlusuna yapılmıştır. 1601 yılında kesme taştan inşa edilen hamamın ılıkılık ve sıcaklık bölümleri Osmanlı dönemine ait olmakla birlikte soyunmalık bölümü kilisenin bir odasıdır. Hamama soyunmalık bölümünün kuzey duvarındaki kapıdan girilmektedir. Dikdörtgen planlı bu mekândan sonra beşik tonozla örtülü ılıkılık bölümüne geçilir. Sıcaklık bölümü, kubbeli bir orta mekân ve dört küçük kubbeyle örtülü halvetlerden oluşmaktadır. Hamam günümüze kadar korunarak gelmiştir. Sur içinde, Akkule yönünden girişte Diocare tabyası karşısında yer alan Kızıl Hamam kesme taştan yapılmıştır ve günümüze sadece kalıntıları ulaşmıştır. Kıbrıs Beylerbeyi Câfer Paşa evkafından olan Kertikli Hamam İkiz Kiliseler'in doğu tarafındadır ve dört büyük, iki küçük kubbeli mekândan oluşmaktadır. Değişik plan özellikleri gösteren yapının soyunmalık kısmı yıkılmıştır. Tonozlu bir küllhanı olan hamam harap durumdadır.

Magosa'daki çeşmeler içinde en eskisi olan Câfer Paşa Çeşmesi kesme taştan inşa edilmiş klasik bir Osmanlı yapısıdır. Günümüzde Venedik Sarayı'nın sütunlu kapısının kuzey duvarına komşu olan çeşmenin asıl yeri Venedik Sarayı'nın önüydü. 1005 (1597) tarihli çeşmenin yıkılmasıyla şimdiki yerine yeniden yapılmış, Câfer Paşa'yı öven kitâbesi yerine yerleştirilmiştir. Çeşme halen işlevini sürdürmektedir.

Girne. Tarihi milâttan önce X. yüzyıla kadar inen Girne şehrinde Türk dönemi öncesinden günümüze ulaşan yapılar arasında Bufavento ve Saint Hilarion Kalesi, Bellapais Manastırı sayılabilir. Şehrin kuzeydoğusunda limana hâkim konumdaki dikdörtgen planlı kale ilk olarak Bizans döneminde inşa edilmiştir; kalede bu döneme ait Saint George Şapeli bulunmaktadır. Lüzinyanlar zamanında kral ve ailesinin oturabileceği duruma getirilmiştir. 1570'te çatışma olmadan teslim edilen kale son şeklini Venedikliler zamanında

Girne Kalesi

almıştır. İngilizler döneminde hapishane ve polis okulu olarak kullanılan yapı halen müzedir.

Câfer Paşa (Ağa Câfer Paşa) Camii, Kıbrıs Beylerbeyi Câfer Paşa tarafından XVI. yüzyılda kesme taştan inşa edilmiş olup enine dikdörtgen planlıdır ve tek şerefeli minareye sahiptir (bk. CÂFER PAŞA CAMİİ). Yazıcızâde Camii, Yazıcızâde sokağında XX. yüzyılda kesme taştan yapılmıştır. Bânisi olan Yazıcızâde'nin kimliği bilinmemektedir, fakat yapı Kazafanalı Fehim Bey tarafından yıktırılarak yeniden yaptırılmıştır. Binanın son cemaat yeri olmayıp yanında 1908 tarihli bir çeşme ve mezar bulunmaktadır. Minaresi 1980 yılında inşa edilmiştir.

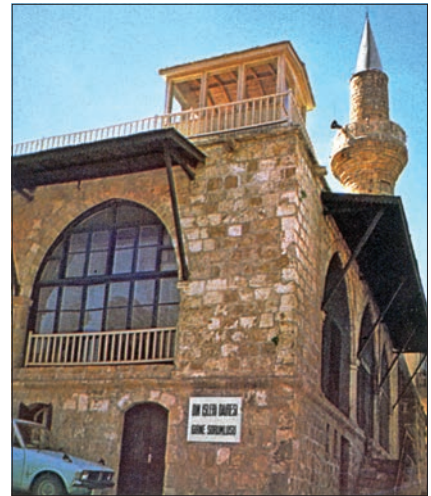
Seyyid Mehmed Ağa Camii diye de anılan Lapta Yukarı Camii dikdörtgen planlı, doğu - batı yönünde uzanan bir yapıdır. Kitâbesi olmasa da XVII. yüzyılın ortalarında inşa edildiği sanılmaktadır. Caminin kırma çatısını kuzey - güney yönünde uzanan iki kemer sırası taşır. Son cemaat yerinin önde üç, yanlarda birer kemerli açıklığı bulunmaktadır. Minberi ahşap olup oymalıdır. Kuzeybatı köşesinde yer alan betonarme minaresi, orijinalinin 1974'te yıkılması üzerine 1976'da Evkaf İdaresi tarafından yaptırılmıştır.

Lapta Aşağı Camii, Hacı Ömer Camii ve Haydarpaşazâde Mehmed Bey Camii olarak da bilinir. Kesme taştan yapılmış kare planlı bir yapıdır. Sekizgen bir kasnak üzerine oturan kubbe dört köşede birer çeyrek kubbeyle örtülüdür. Son cemaat yeri bulunmayan cami dıştan payandalarla desteklenmiştir. Kuzeydeki kapısı ve mihrabın çiçek motifleriyle süslenmiştir. Caminin, kuzeydoğu köşesinde yapıdan ayrı olarak tasarlanan kesme taştan tek şerefeli bir minaresi vardır.

Ozanköy (Kazafana) Camii kesme taştan yapılmış, doğu - batı yönünde uzanan, enine dikdörtgen planlı bir yapıdır. Ahşap eğimli çatıyı kuzey - güney yönünde uzanan iki kemer sırası taşır. Son cemaat yeri ön cephede bulunan iki pâyeye oturmaktadır. Cümle kapısı üzerinde kitâbe mevcut olmamasına rağmen yeri belli olmaktadır. Mihrabın yanında süslemesiz ahşap minber, karşı tarafında ahşap kadınlar mahfili bulunur. Caminin kuzeybatı köşesinde girişi harimden sağlanan bir minare vardır. Karşıyaka (Vasilya) Camii, Girne'ye bağlı Karşıyaka köyünde bir tepe üzerinde olup okuluyla birlikte kesme taştan inşa edilmiştir. Venedikliler tarafından atılan temelin üzerine fetihten sonra Hoca Osman Dede Efendi tarafından yapılmıştır. Yapı bugün harap durumdadır.

Deniz kıyısında kayalık bir araziye inşa edilen iki katlı bir yapı Hz. Ömer'in adına izâfeten yapılmış bir makam türbesidir. Arap akınları sırasında Muâviye b. Ebû Süfyan ordusunun kumandanlarından Ömer adlı kişinin ve altı arkadaşının burada şehid olduğu ve bir mağaraya gömüldüğü rivayet edilir. Adanın fethi üzerine buraya bir türbeyle mescid inşa edilmiştir. Denize bakan cephesinde yanlarda da kemer açıklığı olan bir sundurma mevcuttur. Alt kattaki bu bölümden basık kemerli kapıyla türbe ve mescide girilir. İçinde yedi mezarın bulunduğu türbe girişin hemen sağındadır. Türbeyi de içine alan mescid bölümü enine uzanan

Câfer Paşa Camii – Girne / Kıbrıs

KIBRIS

iki sütun dizisiyle üç sahna ayrılmıştır. 1974'te yıldırım düşmesinden zarar gören yapı 1978'de aslına uygun olmayan bir şekilde yenilenmiştir.

Girne Kalesi girişinde 1570'te şehid düşen Donanma Kumandanı Cezayirli Sâdık Paşa'ya ait bir mezar bulunmaktadır. Girne'de eskiden beri mevcut olan mezarlık Atik İslâm Kabristanlığı, Baldöken Mezarlığı ya da Girne İslâm Mezarlığı olarak bilinmektedir. Önceleri şehitlik diye adlandırılan mezarlık, daha sonra şehid olmayanların da gömülmesiyle genel bir mezarlık durumuna gelmiştir. Mezarlığın içinde Muhassıl Seyyid Emin Efendi tarafından yaptırılan sarnıç 1963 yılında Rumlar tarafından restore edilmiştir.

Câfer Paşa Camii'nin güneydoğu köşesi yakınında bulunan, düzgün kesme taştan yapılmış Hasan Kavîzâde Hüseyin Efendi Çeşmesi 1257 (1841) tarihli. Tonozla örtülü olan çeşme bugün yol seviyesinin altında kalmıştır. Seyyid Emin Efendi Çeşmesi, Saint Andrew's Kilisesi'nin arkasında yer almaktadır. Kare planlı ve tonozla örtülü bu çeşme kullanılmamaktadır. Girne Kalesi arkasındaki çeşme ise kare planlı, düzgün kesme taştan yapılmış ve yakın tarihlerde yenilenmiştir.

Limasol. Adanın güney kesiminde ve Rum topraklarında olan Limasol'daki Türk eserleri hakkında bilgilerimiz çok kısıtlıdır. Şehrin Cankurtaran ya da Beranger-ya adıyla anılan kalesi Lüzinyanlar dönemine aittir. Kalenin içinde 1318 (1900-1901) tarihli Hasan Ağa Mescidi bulunmaktadır. Limasol Ulucamii kesme taştan yapılmış iki bölümlü bir yapıdır. 1245 (1829-30) yılında Mestan Ağa tarafından inşa ettirilen yapı 1906'da yenilenmiştir. Caminin kuzeydoğudaki bölümü eski bir kilise kalıntısının üzerine yapılmıştır. Son cemaat yeri atnalı biçiminde beş kemer açıklığına sahiptir. Harim kısmı iki sütunla bağlantılı kemerlerle altı bölüme ayrılmıştır. Diğer bölüm bu mekânın güneydoğusunda bulunmakta olup caminin minaresi bu iki bölümün arasında kalmakta, minare kapısı binanın içine açılmaktadır. Köprülü İbrâhim Ağa'nın yaptırdığı Dere Camii 1825 tarihli olup 1895 yılında onarım görmüştür. Yapı dikdörtgen planlıdır ve üzeri kırma çatıyla örtülmüştür. Son cemaat yeri revaklı, silindirik gövdeli minaresi kesme taştan yapılmıştır. Hazîresinde Süleyman Paşa'nın 1276 (1860) tarihli mezarı bulunmaktadır.

Arnavut Mescidi Osmanlı dönemine ait bir yapı olup minaresi 1900-1910 yılları

arasında inşa edilmiştir. Avlusundaki dört sütuna oturan tonozlu çeşme 1954'te yıkılma tehlikesi olduğundan sökülerek şimdiki yerine taşınmıştır. Çeşmenin bir benzeri Gazipaşa sokağında bulunmaktadır. Limasol'daki bir başka çeşme, kitabesinden 1604 yılında inşa edildiği anlaşılan Ay Theklis sokağındadır. Çeşmenin gerisinde bir kilise yer almaktadır.

Şehirdeki Büyük Hamam kitabesinden anlaşıldığı üzere 1883'te el-Hâc Hüseyin Efendi tarafından yaptırılmıştır. Bu zatın mezarı Arnavut Mescidi'nin avlusunda bulunmaktadır. Yapı kesme taştan inşa edilmiştir. Pîrî Ali Dede Türbesi, kitabesi Rumlar tarafından sökülüp alındığı için inşa tarihi bilinmeyen bir yapıdır. Ancak 1839'da yeniden düzenlendiği bilinmektedir.

Larnaka. Adanın güney kısmında kalan Larnaka'da mevcut anıt eserler arasında Türk döneminde inşa edilenler yoğunluk göstermez. Larnaka Kalesi deniz kıyısında kare planlı, kesme taştan yapılmış bir Osmanlı eseridir. Kapının üst bölümünde Sultan Abdülmecid'in tuğrası ve 1014 (1605-1606) tarihli bir kitâbe yer almaktadır. 1625 yılında onarım gören kalenin burcu bulunmamaktadır. Kale duvarlarında çevreden toplanan devşirme malzeme de kullanılmıştır. İngiliz idaresi döneminde polis okulu ve hapishane olarak kullanılan kale daha sonra müzeye çevrilmiştir.

Larnaka'daki en büyük cami olan Ulu-cami 1837'de Seyyid el-Hâc Mehmed tarafından yaptırılmıştır. Kuzey-güney yönünde uzanan cami iki sıra sütun dizisiyle üç nefe ayrılmıştır. İki katlı olan yapı basık kemerli pencerelerle aydınlanmaktadır. Süslü bir mihrabı ve ahşap merdivenle çıkılan kadınlar mahfili bulunmaktadır. Caminin dışında zeminden yukarıya kadar yükselen nişler görülür. Tek şerefeli ve silindirik gövdeli, barok üslûbunda minare kuzeybatı köşede yer alır. Avlunun kuzeybatısında 1748 yılında Şeyhülharem el-

Hâc Ebûbekir Paşa'nın yaptırdığı sekizgen planlı bir çeşme yer almaktadır. Seyyid Ahmed Camii, Kıbrıs Muhassıl Ahmed Ağa tarafından 1251 (1835-36) yılında inşa ettirilmiştir. Larnaka'nın güneyinde Tuzla'da bulunan cami, iki çapraz tonozla örtülü enine bir ana mekân ve bunun kuzeyinde kare bir bölümle dört bölümlü son cemaat yerinden oluşmaktadır. Yapının minaresi kuzeybatıdadır.

Tuzla Camii önünde yer alan 1740 tarihli Hacı Hamid Bey Çeşmesi, başka örnekleri de olduğu bilindiği halde bugün tek örnek olarak kalmıştır. Meydan çeşmesi olarak yapılan, cephelerinde at nalı kemerli derin nişlerin yer aldığı çeşmenin üst örtüsü yükseltilmiş bir kare mekân şeklindedir ve tonozla örtülmüştür.

Lefkoşe - Larnaka yolu üzerinde Dali köyünde bulunan caminin kitabesinde ilk yapım tarihinin 1839 olduğu, ancak 1279'da (1862-63) Âli Paşa'nın sadrazamlığı zamanında Kıbrıs mutasarrıfı olan şair Ziyâ Paşa tarafından Sultan Abdülaziz adına ihya edildiği belirtilmektedir. Caminin doğu duvarına bitişik silindirik gövdeli güdük minaresi tek şerefelidir ve petek kısmı gövdeden daha ince olarak yapılmıştır.

Larnaka'nın güneyinde Tuz gölü yakınında düzgün kesme taştan yapılmış olan Hala Sultan Tekkesi müslümanlar tarafından kutsal sayılmaktadır. Külliye, Hz. Osman döneminde Kıbrıs kuşatmasına katılan Hz. Muhammed'in sütteyzesi Ümmü Harâm bint Milhân'ın şehid düştüğü yerde yapılan cami, şadırvan, türbe, hazîre ve tekeden oluşmaktadır (bk. HALA SULTAN TEKKE'Sİ).

Cami ve türbe bölümlerinden oluşan düzgün kesme taştan yapılmış Zuhûrî Tekkesi'nin yapım tarihi kesin biçimde bilinmemekle beraber geç bir döneme ait olduğu sanılmaktadır. Aynı mekânı paylaşan türbe ve cami biri büyük, diğeri küçük iki kubbe ile örtülüdür. Cephede basık kemerli derin nişler bulunmaktadır. Yapının yanında yer alan silindirik gövdeli minaresinin şerefeden yukarısı yıkıktır.

Larnaka - Limasol
yolu üzerindeki
Ebûbekir Paşa
su kemerleri

Limasol
Ulucamii
ve içinden
bir görünüş

Tekkenin bazı bölümleri Evkaf İdaresi'nce bir süre kullanılmış ve kütüphaneye çevrilmiştir. Evkafa ait bir arsa üzerinde bulunan Tûrâbî Tekkesi 1960'lardaki çatışmalar sonucunda yıkılmıştır. Arka bahçe-de yer alan türbe ise bakımsızlıktan toprakla dolmuştur. Kırklar Türbesi Lefkoşe yolu üzerindedir.

Larnaka - Limasol yolu üzerinde bulunan Ebûbekir Paşa su kemerleri üç ayrı köprüden oluşmaktadır ve kesme taştan yapılmıştır. Kemerler 1746'da adaya muhasıl olarak tayin edilen Ebûbekir Paşa'nın vakfidir. Su ihtiyacını karşılamak üzere Kitium harabesinin taşları da kullanılarak 6 mil uzaklıktaki Tremithos deresi ve pınarlardan kemerler, su değirmenleri ve kuyular yardımıyla su getirilmiştir. Dört yılda tamamlanan su kemerlerinden ikinci köprü harap olmuş, diğer ikisi ise sağlamdır. Günümüzde kullanılmayan bu kemerlerin yanına kurulan modern tesislerle aynı yoldan Larnaka'nın su ihtiyacı karşılanmaktadır.

Baf. Aşağı Baf'ta deniz kenarında bulunan Baf Kalesi, Venedikliler'in tahrip ettiği XIII. yüzyıla ait Lüzinyan Kalesi'nin yerinde Kıbrıs'ın on üçüncü beylerbeyi Ahmed Paşa tarafından 1592'de inşa edilmiştir. Enine dikdörtgen planlı kalenin girişine deniz içine yapılan bir rampa ile varılmaktadır. Yapıldığı dönemde inip kalkan bir köprüye sahip idiyse de bu köprü günümüze kadar gelmemiştir.

Baf Ulucamii (Câmi-i Kebîr), eski bir Bizans şapelinden Mehmed Bey Ebûbekir tarafından 1590'da camiye çevrilmiştir. İki sahindan oluşan caminin dört kemerli son cemaat yeri yamuk bir plana sahiptir. Girişi son cemaat yerine açılan minare yapının kuzeybatı köşesine eklenmiştir. Yenicami 1967'de Rumlar tarafından yık-

tırılmış ve arsası park yeri yapılmıştır. Arkasındaki düzgün kesme taştan 1592 tarihli hamam uzun süre müze olarak kullanılmıştır. Osmanlı dönemi hamamlarının yapı özelliklerini taşıyan hamamın günümüzdeki durumu hakkında bilgimiz yoktur. Yapım tarihiyle ilgili bilgi bulunmayan Musallâ Tepesi Camii de harap durumdadır.

Hasan Ağa Tekkesi, Aşağı Baf'ta bulunan mescid ve türbe bölümlerinden oluşan bir yapılar topluluğudur. Tekkenin kesim yapım tarihi bilinmemekle birlikte girişin üzerindeki kitâbeden 1865 yılında onarıldığı anlaşılan mescidin XIX. yüzyılın ilk yarısında inşa edildiği kabul edilmektedir. Türbede Hacı Mehmed Baba'nın mezarı yer almaktadır. Mezar 1963 olaylarından sonra tahrip edilmiştir. Tekkenin yanında XVII. yüzyıl başlarında yapıldığı tahmin edilen Hasan Ağa Tekkesi Hamamı bulunmaktadır. Harap durumdaki hamam Osmanlı dönemi hamamlarıyla benzerlik gösterir. Aşağı Baf'ta yer alan Osmanlı Çeşmesi, düzgün kesme taşlardan sivri kemerli ve sade olarak inşa edilmiştir. Kitâbesi sökülmüş olduğundan yapım tarihi bilinmemektedir. Osmanlı Çeşmesi yakınındaki hamamın 1570-1580 yıllarında inşa edildiği sanılmaktadır.

BİBLİYOGRAFYA :

G. Jeffery, *A Description of Historic Monuments of Cyprus*, Nicosia 1918; Halil Fikret Alasya, *Kıbrıs Tarihi ve Kıbrıs'ın Bellibaşlı Antikitepleri*, Lefkoşe 1939; a.mlf., *Kıbrıs Tarihi ve Kıbrıs'ta Türk Eserleri*, Ankara 1977; İsmet Konur, *Kıbrıs Tarihi ve Kıbrıs'taki Türk Eserleri*, Adana 1946; G. B. Pursey, *A Pocket Guide to Cyprus*, Nicosia 1960; İsmet Parmaksızoğlu, *Kıbrıs Sultan İkinci Mahmud Kütüphanesi*, Ankara 1964; Cevdet Çağdaş, *Kıbrıs'ta Türk Devri Eserleri*, Lefkoşe 1965; Vergi Bedevi, *Başlangıçtan Zamanımıza Kadar Kıbrıs Tarihi*, Lefkoşe 1966; Emel Esin, *Aspects of Turkish Civilisation in Cyprus*, Ankara 1966; a.mlf.,

Kıbrıs'ta Türk Eserleri, İstanbul 1975; a.mlf., "Kıbrıs'ta Türk Devrinin İlk Abideleri Hakkında", *TK*, VIII/86 (1969), s. 126-138; Gönül Öney, "Lefkoşa'da Büyük Han ve Kumarcılar Hanı", *Milletlerarası Birinci Kıbrıs Tetkikleri Kongresi: Türk Heyeti Tebliğleri*, Ankara 1971, s. 271-297; Tülin N. Topçuoğlu, *Kıbrıs'ta Türk Devri Eserleri* (İlans tezi. 1971), İÜ Ed. Fak. Sanat Tarihi bl.; Oktay Aslanapa, *Kıbrıs'ta Türk Eserleri*, İstanbul 1975; a.mlf., "Kıbrıs'ta Türk Eserleri", *TK*, II/15 (1964), s. 5-21; Hakkı Haker Bener, *Kıbrıs'taki Tarihi Eserler*, Lefkoşe 1980; a.mlf., *Kıbrıs Türk Ansiklopedisi*, Kıbrıs 1992; a.mlf., *Başlangıcından 1878'e Dek Kıbrıs Tarihi*, Lefkoşe 1993; *Kıbrıs'ta Türk Eserleri*, Lefkoşe 1982 (Kıbrıs Türk Federe Devleti Eğitim, Gençlik ve Kültür Bakanlığı Eski Eserler ve Müzeler Dairesi Müdürlüğü Yayını); Mehmet Haşmet Gürkan, *Kıbrıs Tarihinden Sayfalar*, Lefkoşe 1982; M. Kâmil Dürüst, *Kıbrıs Rehberi*, İstanbul 1983; Netice Yıldız, "Osmanlı Dönemi Kıbrıs Türk Mimari ve Sanatı", 9. *Milletlerarası Türk Sanatları Kongresi*, Ankara 1985, III, 521-532; Mustafa Haşım Altan, *Belgelerle Kıbrıs Türk Vakıflar Tarihi: 1571-1974*, Girne 1986; Sevinç Andız, *Kıbrıs'ta Vakıf Tarihi Eserler*, Lefkoşe 1990; Abdüsselam Uluçam, "Kıbrıs'taki Türk Eserlerinin Mimari Özellikleri", *Kıbrıs'ın Dünü Bugünü Uluslararası Sempozyumu*, Ankara 1993, s. 173-200; Ahmet C. Gazioglu, *Kıbrıs'ta Türkler (1570-1878): 308 Yıllık Türk Dönemine Yeni Bir Bakış*, Lefkoşe 1994; *The Cultural Heritage of Northern Cyprus, Its Protection and Preservation*, Ankara 1996; N. Ataç, "Kıbrıs Tarihi ve Kıbrıs'daki Türk Eserleri", *TTOK Belleteni*, sy. 71 (1947), s. 21-22; Semavi Eyice, "Kıbrıs'ın Tarihi ve Türk Eserlerine Dair", *Ölçü*, sy. 2, İstanbul 1957, s. 29-32; a.mlf., "Kıbrıs Tarihi ve Türk Eserleri", *TTOK Belleteni*, sy. 44 (323), (1974), s. 2-17; Fikret Çuhadaroglu, "Kıbrıs'ta Türk Eserleri", *Röle ve Restorasyon Dergisi*, sy. 2, Ankara 1975, s. 1-77; Baydu Necati Özkan, "Kıbrıs'ta Mimarlık Eserleri", *Türkiyemiz*, VI/16, İstanbul 1975, s. 14-22; Beria Remzi Özoran, "Kıbrıs Adasında Bekir Paşa Vakfı", *VD*, sy. 16 (1982), s. 27-29 (Kıbrıs'la ilgili çok kapsamlı bir bibliyografya çalışması için bk. "Kıbrıs Bibliyografyası", *TK*, II/16 [1964], s. 68-96).

EBRU KARAKAYA

KIBRISLI KÂMİL PAŞA (1832-1913)

Osmanlı devlet adamı ve sadrazamı.

Kıbrıs'ın Lefkoşe kasabasında doğdu. Ailesi Anamur'dan göç etmiş olup babası topçu yüzbaşı Sâlih Ağa'dır. Mehmed Kâmil ilk eğitimini Kıbrıs'ta gördü; yabancı dillere olan merakı ve yeteneği dolayısıyla Arapça, Farsça, Fransızca ve Rumca'yı öğrendi. 1845'te Mısır'a giderek El-sine Mektebi'ne girdi. Bu okul daha sonra Mekteb-i Harbiye'ye dönüştürüldüğünden askerî ilimleri de tahsil etti. Süvari mülâzimi olarak öğrenimini bitirdi. 1849'da Mısır Valisi Abbas Hilmi Paşa'nın tercü-